МИРЗӘ ШӘФИ ВАЗЕҺ

10-06.14-37250
25.03.2016 00218200

АЗӘРБАЈЧАН ССР МӘДӘНИЈЈӘТ НАЗИРЛИЈИ

М. Ф. АХУНДОВ адына АЗӘРБАЈЧАН
ДӨВЛӘТ КИТАБХАНАСЫ

Я19
1315

МИРЗӘ ШӘФИ ВАЗЕҺ

БИБЛИОГРАФИЈА

225563

M. F. [illegible] adına
Azər[illegible] Dövlət
K[illegible]

Б а к ы — 1987

Тәртиб едән Зејналова Һ. А.

Редактор Сүлејманзадә Г. Р.

Көркәмли маарифпәрвәр шаир, мүтәфәккир Мирзә Шәфи Вазеһ (1792-1852) XIX әср Азәрбајчан әдәбијјатында хүсуси јер тутур. Онун өз көкләри илә халга дәриндән бағлы олан јарадычылығы Азәрбајчан классик поезијасынын ән јахшы ән'әнәләринә әсасланыр.

Шаирин јарадычылығы азадлыгсевәрлик, јүксәк һуманизм идеалларынын тәнтәнәсинә инам, әсарәтә, зүлмә вә әдаләтсизлијә нифрәт руһу илә јоғрулмушдур.

Азәрбајчан КП МК

Азәрбајчанын маарифпәрвәр шаири М. Ш. Вазеһин јарадычылыг ирсинин өјрәнилмәсини күчләндирмәк һаггында гәрар. — Коммунист, 1981, 11 ијун.

Ҝәлбимин, руһумун ганадыјла мән.
Чыхдым ајдынлыға зүлмәт кечәдән.
Көрдүм ше'ријјәтдә һәгигәтими —
Тапдым һәгигәтдә ше'ријјәтими.

Мирзә Шәфи Вазеһ

ТӘРТИБЧИДӘН

Мәшһур Азәрбајчан шаири вә маарифчиси Мирзә Шәфи Вазеһ XIX әср Азәрбајчан реалист әдәбијјатынын ән көркәмли нүмајәндәләриндәндир.

Онун әдәби ирсинин тарихи о дөвр дүнја поезијасынын ән мараглы вә тә'сирли һадисәләриндән бири олмушдур.

О заман Загафгазијанын мәдәни вә әдәби мәркәзи олан Тифлисдә Мирзә Шәфи алман шәргшүнасы Ф. Боденштедтлә таныш олур, онунла тез-тез көрүшүб, әдәби вә фәлсәфи мөвзуларда сөһбәтләр едирди. Ф. Боденштедт М. Шәфинин көзәл шәхсијјәтинә вә поезијасына алудә олараг, шаирин диктәсилә онун бир чох ше'рләрини јазмышдыр.

Ф. Боденштедт Тифлисдән кетдикдән сонра Гафгаздан алдығы тәәссүраты «Мүдрик кәнчәли» адландырдығы М. Шәфи илә көрүшләрини вә шаирин бир чох ше'рини 1850-чи илдә нәшр етдирдији «Шәргдә мин бир күн» адлы әсәринә дахил етмишдир.

Ф. Боденштедт Мирзә Шәфинин ше'рләрини 1951-чи илдә Берлиндә алман дилиндә кичик бир китабча шәклиндә «Мирзә Шәфинин нәғмәләри» ады илә нәшр етдирир. Китаб бөјүк мүвәффәгијјәт газаныр.

Мирзә Шәфи ше'ринин бөјүк мүвәффәгијјәтини көрән Ф. Боденштедт сонралар өзүнү һәмин ше'рләрин мүәллифи кими гәләмә вер-

мишдир. Лакин совет әдәбијјатшүнасларынын апардыглары бир сыра тәдгигатлар нәтичәсиндә 1929-чу илдә сүбут едилди ки, Боденштедт тәрәфиндән чап олунмуш ше'рләрин әсл мүәллифи Мирзә Шәфи Вазеһдир. Бундан әлавә, Вазеһин нәғмәләри П. Ф. Јакубовичин, М. Л. Михајловун, В. Марковун вә Н. И. Ејфетин тәрчүмәләри сајәсиндә Русијада артыг кениш јајылмышды.

Һәмин вәсаит Мирзә Шәфи һаггында 1851-чи илдән 1984-чү илә гәдәр олан әдәбијјаты топлајыб, системләшдирмәк саһәсиндә бир тәшәббүсдүр.

Бу мәгсәдлә Бакынын ән ири китабханаларынын каталог вә картотекалары нәзәрдән кечирилмиш, В. И. Ленин адына ССРИ Дөвләт Китабханасында, Салтыков-Шедрин адына Үмуми Китабханада вә мүттәфиг республика китабханаларында, һабелә АДР-ин. башга социалист вә харичи өлкәләрин китабханаларында олан сәнәдләр һаггында мә'лумат алынмышдыр.

Бундан башга Вазеһин јарадычылығына һәср едилмиш китабларын бә'зи сәһифәләриндә, мәтнин ичәрисиндә вә ја сәтиралты библиографик гејдләрдән шаир һаггында гијмәтли материаллар ашкар едилмишдир.

Көстәричидә көркәмли шәхсијјәтләрин М. Ш. Вазеһ һаггында фикирләри верилмишдир.

Көстәричи үч әсас бөлмәдән ибарәтдир. «М. Ш. Вазеһин әсәрләри» адланан биринчи бөлмәдә шаирин китаблары вә дөври мәтбуатда нәшр олунмуш ше'рләри хроноложи гајда үзрә дүзүлмүшдүр.

Икинчи бөлмә М. Ш. Вазеһ ирсини тәдгиг едән алимләрин китаблары вә дөври мәтбуатда нәшр олунмуш мәгаләләр мүәллифләрин әлифба сырасы үзрә верилмишдир.

Көстәричинин үчүнчү бөлмәси «М. Ш. Вазеһ бәдии әдәбијјатда» адланыр. Бу бөлмәјә бөјүк нәғмәкара һәср олунмуш бәдии әсәрләр, бу әсәрләр һаггында јазылан мәгаләләр дахил едилмишдир. Биринчи вә икинчи бөлмәдә олдуғу кими бурада да әввәлчә китаблар, сонра исә дөври мәтбуатда чыхан әсәрләр мүәллифләрин әлифба сырасы илә верилмишдир.

Вәсаитдән истифадәни асанлашдырмаг мәгсәдилә мүәллифләрин әлифба көстәричиси верилмишдир.

Библиографија әдәбијјатшүнаслар, јазычылар, журналистләр, мүәллимләр, тәләбәләр вә китабхана ишчиләри үчүн нәзәрдә тутулмушдур.

Охучуларын сәрәнчамына верилән бу әдәбијјат көстәричиси М. Ш. Вазеһ әдәби ирсинин кениш охучу күтләләринә даһа ајдын вә дәгиг шәрһ едилмәсини нәзәрдә тутур.

Библиографик көстәричинин тәртибчиси шаир һаггында әдәбијјат көндәрән бүтүн мүттәфиг республика вә харичи өлкә китабханаларына тәшәккүр едир, вәсаитин тәртиб едилмәсиндә јахындан көмәклик көстәрмиш кириш мәгаләсинин мүәллифи филолокија елмләри намизәди А. Бајрамова дәрин миннәтдарлығыны билдирир.

МИРЗӘ ШӘФИ ВАЗЕҺ

(1792—1852)

Јени дөвр Азәрбајчан әдәбијјаты тарихиндә Мирзә Шәфи Вазеһин шәхсијјәти вә әдәби фәалијјәти гәдәр долашыг икинчи бир јазычы бәлкә дә јохдур. Бу һал јүз илдән артыгдыр ки, давам едир. Һәмин мүддәт әрзиндә Азәрбајчан, рус, алман вә саир дилләрдә чап олунан әдәбијјатда, һабелә дөври мәтбуатда халгымызын бу бөјүк оғлу һаггында чох јазылмыш, өзү дә мүсбәт, тә'рифли сөзләрлә бәрабәр бир гејри-елми, јанлыш, зидд һөкмләр дә мејдана чыхмышдыр.

Гәрибәдир ки, Мирзә Шәфи ирсинин мүхтәлиф нәшрләри артдыгча, тәдгигатлар чохалдыгча, кенишләниб дәринләшдикчә бу проблем һаггында тәсәввүрләрдәки тәзадлар нәинки арадан галхмыш, әксинә, даһа да кәскинләшмишдир.

Халгымызын ичтимаи, мәдәни фикри тарихиндә көркәмли јер тутан, дөврүнүн танынмыш мүтәфәккири, исте'дадлы шаири вә илк Азәрбајчан маарифчилијинин әсас сималарындан олан Мирзә Шәфи Кәрбәлајы Садыг оғлу Вазеһ 1792-чи илдә Кәнчәдә, бәнна аиләсиндә анадан олмушдур. Чавад ханын сарајында ме'мар ишләјән атасыны чох еркән итирән Мирзә Шәфи о вахт Кәнчәдә јашајан габагчыл фикирли Һачы Абдулланын һимајәсиндә Кәнчә мәдрәсәсиндә тәһсилини давам етдирирди.

Мирзә Шәфинин мүасири олан алман шәргшүнасы А. Берже бу хүсусда јазмышдыр: «Мирзә Шәфијә һамилик едән Һачы Абдулла онда елмә вә маарифә бөјүк һәвәс олдуғуну көрүб, тәһсилини давам етдирмәкдә она мадди јардым көстәрмәкдән белә чәкинмирди. Кәнчә мәдрәсә мүдәррисләри кәнч Шәфинин фикирләриндә дини е'тигада даир дәјишиклији көрүб она дәрс вермәкдән имтина етдикдә о, мәдрәсәни тәрк етмәјә мәчбур олур. Шаирин јарадычылығында руһанилијә гаршы нифрәт вә мәнфи мүнасибәтин ојанмасы да мәһз бурадан башлајыр».

Мирзә Шәфи Кәнчә мәдрәсәсиндән јарымчыг чыхдығы заман әрәб вә фарс дилләрини билирди. О, шәхси мүталиә јолу илә Шәргин мәшһур алим, мүтәфәккир вә шаирләринин әсәрләрини өјрәнирди. Хәјјам, Низами, Сә'ди, Һафиз кими классикләрин әсәрләри илә јахындан таныш олурду.

Мирзә Шәфи Һачы Абдулланын көмәји илә Чавад ханын гызы Пүстә ханымын кәнд вә мүлкләрини идарә етмәк үчүн мирзәлик вәзифәсинә тә'јин олунур. Онун Мирзә Шәфи ад-ланмасы да бу вәзифә илә әлагәдар иди.

1826-чы илдә Рус-Иран мүһарибәси заманы Пүстә ханымын гардашы Уғурлу ханла бирликдә Ирана гачмасы кәнч Мирзә Шәфи Вазеһин ишсиз галмасына сәбәб олур. Бир тәрәфдән мирзәлик вәзифәсини итирмәси, о бири тәрәфдән һамиси Һачы Абдулланын өлүмү онун мадди вәзијјәтини ағырлашдырыр. Бир мүддәтдән сонра, јә'ни XIX әсрин 30-чу илләриндә Кәнчәдә Шаһ Аббас мәсчиди јанындакы мәдрәсәдә ушаглара нәстә'лиг хәтти илә јазыб-охумағы өјрәдән Мирзә Шәфи артыг

халг арасында бир шаир кими дә таныныр. Көзәл, хошнәвис хәттат, јахшы мүәллим, дөврүнүн көркәмли шаири вә мүтәфәккири кими шөһрәт газанан Мирзә Шәфи бу заман Кәнчәдә Иран мәтбәәләриндә чап олунмаг үчүн китабларын сурәтини һазырлајырды. Ф. Боденштедт мүәллими һагда «Шәргдә мин бир күн» әсәриндә јазырды: «Мирзә Шәфи, һәр хырда шејдән өтәри һирсләнән адам дејилди, о чох тәмкинли вә сакит адам иди. Чох данышмағы севмәзди, бир сөз демәк истәсә фикрини ајдын вә гыса дејәрди. Сәлигәлији чох севәрди».

Дини е'тигада лагејд олан Мирзә Шәфи Кәнчәдә Мирзә Фәтәлијә дәрс верәркән тәләбәсиндә јүксәк зәка вә јарадычылыг гүввәси мүшаһидә едәрәк белә бир исте'дадын дини тәһсилә сәрф олунмасына һејфсиләнмиш вә шакирдини хејирхаһ мәсләһәт вә тәлгинәләри илә бу јолдан узаглашдырмаға чалышмышдыр. Мәһз буна көрә дә М. Ф. Ахундовун Кәнчәдә Мирзә Шәфи Вазеһлә көрүшүб таныш олмасы вә ондан дәрс алмасы онун һәјатынын мүһүм бир һадисәси кими тәдгигатчылар тәрәфиндән даима хатырланыр.

Мирзә Шәфинин тәлгинәләри кәнч М. Ф. Ахундову гәфләт јухусундан ајылдараг она руһани тәһсилин пуч вә кәрәксизлијини баша салыб ондан узаглашдырыр.

1840-чы илдә Мирзә Шәфи Кәнчәни тәрк едиб, Тифлисә көчүр вә һәмин илин нојабрында кечмиш тәләбәси М. Ф. Ахундовун көмәји илә Тифлис гәза мәктәбинә Азәрбајчан вә фарс дилләри мүәллими вәзифәсинә тә'јин олунур. Шаирин һәјатынын Тифлис дөврү зәнкин һадисәләрлә долу олдуғу кими, јарадычылығынын да ән мәһсулдар илләридир. Мирзә Шәфи

бурада азәрбајчанлы, рус, күрчү, ермәни вә харичи өлкә зијалылары илә дост вә таныш олмушдур.

1844-чү илдә Мирзә Шәфи тәрәфиндән Тифлисдә «Дивани-Һикмәт» адлы мәчлис тәшкил олунмушду. Бурада иштирак едәнләрин чоху Мирзә Шәфинин јахын достлары вә шакирдләри иди. Мәчлисдә јахшы ше'р јазмаг јарышы вә әдәби — фәлсәфи мүбаһисәләр дә кедирди.

Мәчлис үзвләри арасында Алманијанын Һанновер шәһәриндән Русијаја вә орадан да Гафгазын баш һакими кенерал Нејдгартын дә'вәти илә Тифлисә кәлиб, бурада мүәллимлик едән Фридрих Фон Боденштедт дә вар иди. О, Мирзә Шәфидән Азәрбајчан вә фарс дилләрини өјрәнирди.

Аз кечмир бу танышлыг бөјүк достлуға чеврилир. Ф. Боденштедт Мирзә Шәфидән Шәрг классикләринин әсәрләрини өјрәнир, Мирзә Шәфи исә ондан Авропа классикләринин әсәрләри илә таныш олурду. Бундан әлавә шаир дәрс кечдији заман өз ше'рләрини Ф. Боденштедтә јаздырмыш, сонра исә әлјазмасы һалында олан бүтүн ше'р мәчмуәсини дә она һәдијјә вермишдир.

1846-чы илин апрелиндә Фридрих Мартин Фон Боденштедт Тифлисдән вәтәни Алманијаја гајыдыр. О, 1850-чи илдә Берлиндә «Деккер» нәшријјаты тәрәфиндән «Шәргдә мин бир күн» адлы икичилдлик әсәрини чап етдирир. Ф. Боденштедт һәмин әсәриндә «Кәнчәнин мүдрик адамы» илә танышлығыны, һәмчинин китабын вә она бағышланмыш ше'рләрин тәрчүмәләринин тарихини әтрафлы нағыл едир. О, јазыр: «Бу китабда мәһәббәт, севинч вә шәраб һаггында, тәсәлли вә тәгдир: көзәл вә нә-

чиб варлыгларын шәрәфинә јазылмыш нәғмәләр топланмышдыр». Аз бир мүддәт ичиндә Ф. Боденштедтин Мирзә Шәфидән етдији ше'рләр охучуларын диггәтини өзүнә чәлб етди.

«Шәргдә мин бир күн» әсәриндән сонра Ф. Боденштедт мүәллими Мирзә Шәфинин ше'рләрини 1851-чи илдә Берлиндә алман дилиндә кичик бир китаб шәклиндә «Мирзә Шәфинин нәғмәләри» ады илә нәшр етдирир. Китабча Алманијада сүр'әтлә јајылыр, мүәллифинә бөјүк шөһрәт газандырыр. Аз сонра Мирзә Шәфинин әсәрләри Гәрби Авропанын башга өлкәләринә дә кениш јајылыр. Алман дилиндән башга, инкилис, франсыз, италјан, Норвеч, Һолланд, Данимарка, полјак, чех, болгар, һәтта гәдим јәһуди дилинә дә тәрчүмә олунуб нәшр едилир.

1853-чү илдә Брокһаус вә Јефрон Енсиклопедик лүғәтиндә «Нәғмәләр»ин нәшриндән ики ил сонра «Мирзә Шәфи» адлы мәгаләдә Мирзә Шәфи мәшһур бир шаир кими верилир. Онун Гарабағ маһалынын Кәнчә шәһәриндән олдуғу хатырланыр. Ф. Боденштедтин онун әсәрләрини сәрбәст шәкилдә алман дилинә бөјүк сәнәткарлыгла тәрчүмә едиб, «Мирзә Шәфинин нәғмәләри» ады алтында чап етдирдији көстәрилир.

«Мирзә Шәфи нәғмәләри» китабынын нашири өз хатирәләр китабында Мирзә Шәфи нәғмәләринин мотивләри әсасында јазылмыш бир нечә актуал, сијаси пародијалар мисал кәтирир. О, һәмчинин, Фридрих Боденштедтин Висабаден мәктубларындан бир парча верир. Бу парчада /сөз кәлиши/ гејд олунур: «Роза мејханасынын јерли саһиби «Мирзә Шәфи» адланан торт дүзәлтдирмишдир. Бу торту тәләб едәнләрин сајы мисли көрүнмәмиш сүрәтдә артмышдыр».

Авропада «Мирзә Шәфи нәғмәләри» мәшһур бәстәкарларын да диггәтини өзүнә чәлб етмишдир. Бәстәкарлардан Ф. Лист, Г. Мејербер, Е. Григ, Қ. Леви, И. Брамс, Қ. Шимановски, Л. Спор, Русијада А. Рубинштејн вә башгалары Мирзә Шәфи нәғмәләринә мусиги бәстәләјирләр.

XIX әср рус мәдәнијјәтинин габагчыл нүмајәндәләри Мирзә Шәфи јарадычылығы илә Н. Чернышевскинин тәләбәси, досту вә мәсләкдашы, ингилабчы-демократ М. Л. Михајловун вә Н. И. Ејфертин тәрчүмәләри сајәсиндә таныш олмушлар. Русијада јајылан бу нәғмәләр бөјүк әдиб Л. Н. Толстојун да диггәтини чәлб етмишдир. О, шаир А. Фетә јаздығы бир мәктубунда «Нәғмәләри» охудуғуну вә «Орада көзәл ше'рләр вардыр» — дејә Мирзә Шәфинин шәргиләрилә марагландығыны билдирмишди. Шәргиләрин сүр'әтлә јајылмасы барәсиндә алман әдәбијјатшүнасы О. Буркер јазыр: «...1849—50-чи илләрдә Ф. Боденштедтин «Шәргдә мин бир күн» әсәриндә Шәрг поезијасындан верилән ше'рләр о гәдәр көзәл сәсләнди ки, онлар ајрыча китабча һалында 1917-чи илә гәдәр 264 дәфә чап олунмушду».

Әдәбијјатшүнас Д. Балке өзүнүн «Шәрг вә Шәрг әдәбијјаты» мәгаләсиндә, Мирзә Шәфи нәғмәләринин 300 дәфә чап олундуғуну вә китаб сатышында көрүнмәмиш мүвәффәгијјәт газандығыны көстәрир. Бу мүвәффәгијјәти көрән Ф. Боденштедт 1874-чү илдә «Мирзә Шәфинин ирсиндән галан ше'рләр» адлы икинчи бир китаб нәшр етдирир. Китабын киришиндә Мирзә Шәфинин ады илә бағлы олан ше'рлә-

рин өзүнүнкү олдуғуну јазыр. Бунунла да Мирзә Шәфинин әдәби ирсинә көлкә салмышдыр.

XIX әср Азәрбајҹан классик шаири М. Ш. Вазеһин әдәби ирсини вә «Нәғмәләр»ин мүәллифинин ким олдуғуну дәгиг мүәјјәнләшдирмәк совет алимләринин гаршысында дуран мүһүм вәзифәләрдән биридир.

М. Ф. Ахундов адына республика дөвләт китабханасы ишчиләринин Мирзә Шәфи вә Ф. Боденштедт мүнасибәтләринә елми вә дөври мәтбуатларда мүхтәлиф дөврләрдә, мүхтәлиф өлкәләрдә сөјләнилмиш фикирләрин вә апарылмыш тәдгигатларын мәхәзләрини системләшдирмәк, еләҹә дә шаирин әсәрләринин нәшри тарихини дәгигләшдирмәк саһәсиндә тәртиб етдикләри библиографија вәсаити тәгдирәлајиг бир ишдир.

Бу вәсаит, кәләҹәкдә апарылан тәдгигатларын мәгсәдәјөнүмлү олмасыны асанлашдырар, әдибләримизин Мирзә Шәфи Вазеһин ҹанлы портретини бәдии әдәбијјатда, рәссамлыг аләминдә јаратмагда јахындан көмәк едәр.

АКИФ БАЈРАМОВ

Филолокија елмләри намизәди.

М. Ш. ВАЗЕҺ ҺАГГЫНДА ФИКИРЛӘР

Мирзә Шәфи бүтүн мәталиби-үрфанијјәти мәнә тәлгин етди вә көзүмүн габағындан гәфләт пәрдәсини галдырды.

М. Ф. АХУНДОВ

Бизим ев мүәллими бу күнләрдә мәнә Мирзә Шәфинин нәғмәләр китабыны кәтирди... орада валеһедиҹи шејләр вардыр.

Л. Н. ТОЛСТОЈУН
А. ФЕТӘ мәктубундан

Мирзә Шәфинин нәғмәләри вә һәкиманә сөзләри мисилсиз поетик бир ҹанланма илә мүвәффәгијјәт газанырлар. Бу парчаларда мүәллифин руһ јүксәклији, һәјата ајыг, шән бахышы ифадә олунмушдур. Лакин бурадан мүәллифин мүасир һәјатын гаранлыг, хәстә ҹәһәтләринә садәлөвһ јанашмасы дүшүнүлмәмәлидир; әксинә, о бунлары кифајәт гәдәр дујур вә өз шеʼрләриндә онлары әкс етдирир. Онун шеʼрләриндә мөһкәм вә парлаг руһ јүксәклији вардыр.

В. МАРКОВ

Кәнҹә мәдрәсәсинин руһанилəри кәнҹ Шәфинин фикриндәки дәјишиклији көрдүкдә она

дәрс вермәкдән имтина етдиләр вә беләликлә о мәдрәсәни тәрк етмәјә мәчбур олду. Шаирин јарадычылығында руһаниләрә гаршы нифрәт вә мәнфи мүнасибәтин ојанмасы да бурадан башлады.

А. БЕРЖЕ

Дүнјаја Низами, Фүзули, Вагиф вә нәһајәт һәмин Мирзә Шәфи кими мисилсиз шаирләр вермиш көзәл бир әдәбијјатла јахындан танышлыг нәинки Азәрбајчанын өзү, еjни заманда бизим бөјүк Иттифагымызын дикәр республикалары үчүн дә сон дәрәчә вачибдир.

Ј. БЕРТЕЛС

...Мирзә Шәфинин Боденштедт тәрәфиндән Алманијада халг ше'ри нүмунәсинә чеврилмиш әсәрләри илә Авропада Шәргин поезија јарадычылығына јенидән мараг ојатмышды.

Академик Н. МАРР

Мирзә Шәфи Вазеһ — XIX әсрин биринчи јарысында әдәбијјатымызын инкишафына мүстәсна дәрәчәдә нәчиб тә'сир көстәрән ән габагчыл мүәллифләримиздәндир.

Ә. Ә. СӘИДЗАДӘ

Азәрбајчан түркләрини авропалылара танытдан вә нәзәр-диггәтини Азәрбајчан әдәбијјатына чәлб етмәјә мүвәффәг олан әдиб вә шаирләримиздән ән көркәмлиси мәшһур Мирзә Шәфидир.

С. МҮМТАЗ

Болгар охучулары Мирзә Шәфинин әсәрләрилә һәлә 1883—1884-чү илләрдә бөјүк классик шаирләри Петко Славејковун тәрчүмә етдији доггуз ше'р васитәсилә таныш олмушлар.

Болгар алими
СОНИ БОЈЕВА

M. F. Axundov adına
Azər...
KİT... ...ASI

МИРЗӘ ШӘФИ ВАЗЕҺИН ӘСӘРЛӘРИ

Китаблары:

1. **Вазеһ Мирзә Шәфи:** /Мүнтәхәбат/ /Һикмәтләр вә нәсиһәтләр: Китаби — «Дәрбәнднамә»; Мүнтәхәбати — «Лејли вә Мәчнун» вә гәзәлијјат; Һекајәти — «Тысбаға вә әгрәб». Тарихләр: Әчәм падшаһларынын зикриндә 2-чи тәбәгәнин зикри; Әчәм падшаһлары ки, онлара «Қәјан» дејирләр; «Дәрбәнднамә»дән «Зикри-чәнки-Ибраһим хан»; Фүзули гәзәлләриндән/. 1272 һ. /1855/.—240 сәһ. 21 x 15 см. Даш басмасы. Мүнтәхәбат дәрслик олуб, нәсх, нәстәләг вә шикәстә хәтләри илә јазылмышдыр.

2. **Ше'рләр.** /Тәртибат вә мүгәддәмә С. Мүмтазындыр. — Бакы: Мaариф, 1926.—31 с.

Китабын ичиндәкиләр: Вазеһ, Һачы вә Шејхинин дејишмәси. — Мин кәлами. — Мирзә Шәфи Кәнчәви Вәләһу ејзән. — Мин кәлами. — Мирзә Шәфи ибн Садыг вә Вазеһ тәхәллүслү. Адсыз ше'р. — Гәзәл Кәнчәли Фазилә. — Гәзәл Мүхлис. — Гәзәл Әсәд.

3. **Нәғмәләр:** /Тәрт. ед. вә ред-ру Ф. Садыгзадә. З.順Оручовун мүгәддимәси илә/ /Алман дилиндән тәрчүмәләр. Орижинал ше'рләр. Гејдләр. Изаһатлар вә лүғәт. — Бакы: Ушагкәнчнәшр, 1961.—128 с.

Дөври мәтбуатда чыхан әсәрләри:

4. **Көзәл јығды сачыны көстәрди күл үзүнү..;** Гуру заһидлијә сөвг ејләмә сән кәл, мәни дур...; О көзәл бој-бухунун кечсә нәзәрдән нә заман...: Гәзәлләр /Чевирәни: Р. Рза. — Әдәбијјат гәзети, 1937, 20 нојабр.

5. **Нә гәдәр ким фәләкин** сабити-сәјјарәси вар...; Еј нәзакәт чәмәни ичрә Хураман Сусәни...: Гәзәлләр. — Әдәбијјат гәзети, 1938, 24 нојабр.

6. **Нә гәдәр ким фәләкин** сабити сәјјарәси вар...: Гәзәл. — Әдәбијјат гәзети, 1939, 12 октјабр.

7. **Бир күн сарајында** көстәриб һөрмәт...; Вазеһин көзүндә һәгигәт олду...; Хәсисликлә вуруб өмрүнү баша...; Јазмаз Мирзә Шәфи мә'насыз әсәр...; Ат өртүјү, кизләтмә күл үзүнү...; Халг ичиндә вардыр белә бир мәсәл.... Ше'рләр /Тәрч. ед.: Сејидзадә М. — Әдәбијјат гәзети, 1952, 27 декабр.

8. **«Кәл еј чаным ки,** һичриндә додаға чатды бу чаным...» «Хош олсун ол көнүл, ешгә мәкандыр...» — Азәрбајчан, 1964, № 10, с. 102.

9. **Мәктубун интизарында:** /Поема/ /Фарс дилиндән тәрч. ед.: Б. Азәроғлу. — Азәрбајчан, 1964, № 10, с. 99—101.

10. **«Сәнин ол сәрв бојун...»;** «Бизә һәмсөһбәт олан...»: /Гәзәлләр/ /Фарсчадан тәрч. ед.: Б. Азәроғлу. — Әдәбијјат вә инчәсәнәт, 1977, 1 октјабр, с. 6.

11. **«Өзүнү шух көстәр...»;** «Бешикдән та гәбрә гәдәр...»: «Итир өмрүн бир зәррәси...»: /Ше'рләр/. — «Кәлимли, кедимли дүнја» китда. Б., 1979, с. 121.

12. **«Бүлбүлүн бағры јаныг...»**; «Сары бүлбүл, нијә сусдун...»; «Орда дағлар далында...»; «Биз кәнардан алмырыг...»; «Өмрүмүз кешмәкешли...»; «Мән бу дүнја үзүндә...»; «Бу дүнјада һәр кәсин бир кичик бајрамы вар..»: /Ше'рләр/ /Тәрч. ед.: Х. Рза. — Коммунист, 1981, 24 ијул.

13. **«Рәнки солғун, өзү сәрт...»**; «Кечәләр улдузлары...»; «Истәр сәадәт олсун...»; «Нә гәдәр ки...»; «Мәни мәст етмәсәјди...»; «Үзүм һарда јетишәр...»; «Думанладыб көзүнү...»; «Бу дүнјада кимләр гучар...»; «Һаны јерүстү чәннәт?..»; «Заман, мәкан, рүтбә...»; «Бу һәјат зүлмәтиндән..»; «Мө'чүзәләр доғулур...»; /Ше'рләр/ /Тәрч. ед.: Х. Рза. — Коммунист, 1981, 16 август.

14. **Дәрвиш** /Тәрч. ед.: Х. Рза. — Ленин јолу, 1981, 12 нојабр.

15. **Бүлбүл,** асудәки өз чан нә то дари ју, нә мән: /Гәзәл/. — Елм вә һәјат, 1983, № 9, с. 21—22.

16. **Афоризмләр.** — Елм вә һәјат, 1983, № 9, с. 22.

ҺАГГЫНДА

Китаблар:

17. **Азәрбајчан әдәбијјаты тарихи.** Үч чилддә. II чилд. XIX әсрин әввәлләриндән 1917-чи илә гәдәр. — Бакы: Азәрб. ССР ЕА, 1960.

Гасымзадә Ф. Мирзә Шәфи Вазеһ, с. 85—98.

18. **Бајрамов А.** Классик ирсимиздән: /Мирзә Шәфи Вазеһин бәдии јарадычылығы Азәрбајчан вә алман мәнбәләриндә/. — Бакы, 1975.—41 с. Азәрбајчан ССР «Билик» чәмијјәти. Мүһазирәчијә көмәк.

19. **Бајрамов А.** Мирзә Шәфи Вазеһин әдәби ирси. — Бакы: Јазычы, 1980.—121 с.

20. **Гасымзадә Ф.** М .Ф. Ахундов: Һәјат вә јарадычылығы. — Бакы: Азәрнәшр, 1939.

С. 21, 22, 23 /М. Ш. Вазеһ һаггында/.

21. **Гасымзадә Ф., Чәфәров М.** Әдәбијјат. 9-чу синиф үчүн. Он дөрдүнчү нәшри. — Бакы: Маариф, 1982.

XIX әсрин биринчи јарысында Азәрбајчан әдәбијјаты Мирзә Шәфи Вазеһ /1792—1852/, с. 16—19.

22. **Гасымзадә Ф.** XIX әср Азәрбајчан әдәбијјаты тарихи: Али мәктәбләр үчүн дәрслик. — Бакы: Маариф, 1966.

Мирзә Шәфи Вазеһ (1792—1852), с. 151—167.

23. **Гасымзадә Ф.** XIX әср Азәрбајчан әдәбијјаты тарихинә даир тәдгигләр /Педагожи институтларын тәләбәләри үчүн тәдрис вәсаити. — Бакы: В. И. Ленин адына АПИ-нин нәшријјаты, 1960.

С. 19, 45, 80, 81, 82, 89 /М. Ш. Вазеһ һаггында/.

24. **Гасымзадә Ф.** Мирзә Фәтәли Ахундовун һәјат вә јарадычылығы. — Бакы: Азәрнәшр, 1962.

Биринчи фәсил. М. Ф. Ахундовун дөврү, с. 19—20, 22.

Икинчи фәсил. Һәјат вә әдәби мүһити, с. 39—44, 54.

25. **Көчәрли Ф.** Азәрбајчан әдәбијјаты. Биринчи чилд. — Бакы: Елм, 1978.

Мирзә Фәтәли Ахундов, с. 426—427. /М. Ш. Вазеһ һаггында/.

26. **Көчәрли Ф.** Азәрбајҹан әдәбијјаты тарихи материаллары. Биринҹи ҹилд — икинҹи һиссә. — Бакы: Азәрнәшр, 1925.

Мирзә Фәтәли Ахундов, с. 476—477. /М. Ш. Вазеһ һаггында/.

27. **Көјүшов З.** Азәрбајҹан маарифчиләринин етик көрүшләри: (XIX әсрин икинҹи јарысы). — Бакы: Азәрб. ССР ЕА, 1960.

Ф. 1, 2. Азәрбајҹан маарифчиләринин етик көрүшләринин идеја зәмини, с. 29—39 /М. Ш. Вазеһ һаггында/.

28. **Мирзә Шәфи Вазеһ.** — Азәрбајҹан јазычыларынын һәјатындан дәгигәләр кит-да. Б., 1979, с. 66—70.

29. **Мүмтаз С.** Мирзә Шәфи Вазеһ. — Б.: «Коммунист» гәзети нәшријјаты, 1926.

30. **Мүхтәсәр Азәрбајҹан әдәбијјаты** тарихи. Икинҹи ҹилд. Редакторлары М. Ариф, Һејдәр Һүсејнов. — Б.: ЕА Азф нәшријјаты, 1944.

1. Маарифчи-реалист әдәбијјат. § 3. Мирзә Шәфи Вазеһ, с. 39—45.

31. **Рәһманзадә Ф.** Көзәллијә ачылан пәнҹәрә. — Б., 1977, с. 7—15.

32. **Сәидзадә Ә. (Заки).** Кәнҹәли бөјүк мүтәфәккир вә шаир Мирзә Шәфи «Вазеһ».

АК(б)Ф Кәнҹә Округ Комитәсинин Тәблиғат вә Тәшкилат шө'бәсинин нәшријјаты. — Кәнҹә: 1929.

33. **Сәид-задә Ә.** (Заки). Мирзә-Шәфи (Вазеһ): (Мирзә Шәфи Вазеһин јашајыш вә јарадыҹылығыны архив материалларына көрә өјрәниш тәҹрүбәси). («Ингилаб вә мәдәнијјәт» мәҹмуәсинин 1929-ҹу ил № 9-да дәрҹ едилмишдир). — Б.: Азәрбајҹан Мәркәзи Иҹраијјә Комитәси јанында Азәрбајҹан Елми Тәдгигат Институтунун нәшријјаты, 1929.—23 с.

Дөври мәтбуатда чыхан әсәрләр

34. **Азәрбајҹан бөјүк шаирләр вәтәнидир:** Азәрбајҹанын классик шаирләриндән Низами, Хагани, Һәсәноғлу, Нәсими, Хәтаи, Һәбиби, Фүзули, Гөвси, Натәван, Гүдси, Сабир, Вагиф, Видади, Закир, Нәбати, Мирзә Фәтәли, Аббас Сәһһәт, Мирзә Шәфи Вазеһ вә мүасир шаирләрдән Ҹәфәр Ҹаббарлы, М. С. Ордубади, Сәмәд Вурғун, Осман Сарывәлли, М. Дилбази, Р. Рза, М. Раһим, А. Фаруг, Ашыг Әләскәр, Р. Никар, Сүлејман Рүстәм, Ашыг Һүсејн. — Әдәбијјат гәзети, 1939, 12 октјабр.

35. **Алман алими «Мүдрик Кәнҹәли»дән** сөһбәт ачыр: /Алманија Ваһид Сосиалист Партијасы Мәркәзи Комитәси јанында марксизм-ленинизм институтунда әмәкдашлыг едән тарихчи Леон Небетсалын Мирзә Шәфи Вазеһә һәср етдији «Нифрәт етмәкдәнсә, севмәјә әсас чохдур» әсәри һаггында/. — Әдәбијјат вә инҹәсәнәт, 1972, 8 ијул, с. 2.

36. **Алмәммәдов А.** Көркәмли мүәллим вә шаир: (Мирзә Шәфи Вазеһин вәфатынын 100 иллији мүнасибәтилә). — Азәрбајҹан мүәллими, 1952, 27 нојабр, с. 4.

37. **Арзуманов В.** Мирзә Шәфи Литва вә естон әдәбијјатында. — Азәрб. ССР ЕА-нын хәбәрләри. Әдәбијјат, дил вә инҹәсәнәт серијасы, 1980, № 1, с. 30—35.

38. **Арзуманов В.** «Мирзә Шәфинин Гәрб-Шәрг диваны»: /Литва полиглоту Јургис Јулиус Зауервејнасын «Мирзә Шәфинин Гәрб-Шәрг диваны» китабы һаггында/. — Әдәбијјат вә инҹәсәнәт, 1974, 21 сентјабр, с. 3.

39. **Арзуманов В.** Мирзә Шәфинин орижинал әсәрләринә даир. — Елм вә һәјат, 1983, № 9, с. 19—21.

40. **Арзуманов В.** Мирзәшәфишүнаслыг проблеминә сәтһи вә еһтијатсыз мүнасибәт. — Азәрбајҹан, 1981, № 1, с. 172—179.

(А. Бајрамовун «Мирзә Шәфи Вазеһин әдәби ирси» китабы һаггында).

41. **Арзуманов В.** Мүәллиф инадкарлығы вә редаксијанын һимајәдарлығы: /А. Бајрамовун «Мирзә Шәфи Вазеһин әдәби ирси» китабы һаггында мүлаһизәләр). — Азәрбајҹан, 1982, № 1, с. 154—168.

42. **Асланов А.** Мүтәфәккир шаир: (Мирзә Шәфи Вазеһин вәфатынын 110 иллији мүнасибәтилә). — Коммунист, 1962, 16 нојабр.

43. **Асланов В.** М. Ш. Вазеһин ше'рләринин алманча јени нәшри. — Коммунист, 1984, 28 август.

44. **Бағыров М.** Шаир Мирзә Шәфи Вазеһ. — Каспи болшевики, 1952, 28 нојабр.

45. **Бајрамов А.** Алман алими М. Шәфи һаггында: (Мирзә Шәфи Вазеһ һаггында). — Әдәбијјат вә инҹәсәнәт, 1978, 29 ијул, с. 7.

46. **Бајрамов А.** Алманлашдырылмыш Мирзә Шәфи ше'рләри. — Елм вә һәјат, 1979, № 7, с. 32—34.

47. **Бајрамов А.** Ирадлар доғру олмалыдыр: (В. Арзумановун «Мирзәшәфишүнаслыг проблеминә сәтһи вә еһтијатсыз мүнасибәт» мәгаләси һаггында). — Әдәбијјат вә инҹәсәнәт, 1981, 4 сентјабр, с. 6—7.

48. **Бајрамов А.** Мирзә Шәфи Вазеһ ирсинә даир бә'зи гејдләр: /Алман әдәбијјатшүнасы Ј. Мундекин «Мирзә Шәфи вә Фридрих Боденштедт Азәрбајҹан әдәбијјатшүнаслығында» адлы китабы һаггында/: (Икинчи мәгалә). — Азәрбајҹан, 1974, № 1, с. 205—208.

49. **Бајрамов А.** Мирзә Шәфи ирси алман тәдгигатында. — Әдәбијјат вә инҹәсәнәт, 1979, 13 ијун, с. 6.

50. **Бајрамов А.** Мирзә Шәфи ирсинә даир бә'зи гејдләр. — Азәрбајҹан, 1973, № 11, с. 193—197.

51. **Бајрамов А.** Шәргиләрә дөнмүш ше'рләр: / М. Ш. Вазеһ һаггында /. — Гобустан, 1972, № 4, с. 83.

52. **Боденштедт Ф.** Мирзә Шәфинин илк мәһәббәти /Алманчадан тәрч. ед.: Һ. Кәримов. — Әдәбијјат вә инҹәсәнәт, 1972, 12 феврал, с. 6—7; 19 феврал, с. 12—13.

53. **Боденштедт Ф.** Мирзә Шәфинин Мирзә Јусифлә мүбаһисәси: /«Шәргдә мин бир күн» әсәриндән парча/ /Тәрч. ед.: А. Бајрамов. — Әдәбијјат вә инҹәсәнәт, 1980, 8 август, с. 7.

54. **Боденштедт Ф.** Мүдриклик мәктәби: (Мирзә Шәфинин һәјатындан сәһифәләр): /«Шәргдә мин бир күн» әсәриндән бир һиссә/ /Алман дилиндән тәрч. ед.: Һ. Кәримов. — Азәрбајҹан гадыны, 1974, № 12, с. 14—15.

55. **Бүнјадов З.** Мараглы тәдгигат әсәри: /Ә. Ә. Сәидзадәнин рус дилиндә нәшр едилмиш «Мирзә Шәфи Вазеһ» әсәри һаггында/. — Азәрбајҹан мүәллими, 1969, 19 нојабр.

56. **Гасымзадә Ф.** Бөјүк исте'дад: /Көркәмли маарифпәрвәр /. — Коммунист, 1952, 28 нојабр.

57. **Гасымзадә Ф.** Мирзә Шәфи Вазеһ. — Әдәбијјат вә инҹәсәнәт, 1962, 17 нојабр.

58. **Гасымзадә Ф.** Мирзә Шәфи Вазеһ. — Сосиалист Сумгајыты, 1960, 26 нојабр.

59. **Гачар М.** Мирзә Шәфи Садыг оғлу. — Јени кәнд, 1928, 12 март (Тифлис).

60. **Гијмәтли китаб:** /Ә. Сәидзадә «Мирзә Шәфи јаинки Боденштедт». Бакы: Азәрбајҹан

Дөвләт Университети нәшри, 1940) — Әдәбиј-јат гәзети, 1940, 22 декабр.

61. **Елбрус Ә.** Бу, мачәрачылыгдырмы?: /Әлиса Ничатын «Нәғмәјә дөнмүш өмүр» романы һаггында/. — Әдәбијјат вә инчәсәнәт, 1968, 6 ијул, с. 14—15.

62. **Әлијев М.** Тарихилик әвәзинә мачәрачылыг. — Әдәбијјат вә инчәсәнәт, 1968, 6 ијул, с. 14.

63. **Әскәрли З.** Мирзә Шәфи Вазеһ комиссијасында. — Әдәбијјат вә инчәсәнәт, 1982, 28 мај, с. 6.

64. **Әскәров М.** Мирзә Шәфи Вазеһ. — Азәрбајчан пионери, 1952, 28 нојабр.

65. **Әскәров М.** «Нәғмәләр»: /М. Ш. Вазеһин ејни адлы китабы һаггында/. — Әдәбијјат вә инчәсәнәт, 1961, 19 август.

66. **Әһмәдов Ә.** Мирзә Шәфи Вазеһин Тифлис һәјатындан. — Елм вә һәјат, 1981, № 11, с. 15—17.

67. **Әһмәдов Ч.** Мирзә Шәфи Вазеһин бәдии ирсиндә әхлаг вә тәрбијә. — Азәрбајчан мүәллими, 1982, 3 феврал.

68. **Әһмәдов Ч.** Мирзә Шәфи Вазеһин педагожи-методик фәалијјәти. — Азәрбајчан мүәллими, 1981, 11 нојабр.

69. **Кәримов һ.** Естон алими Вазеһ вә Вагиф һаггында. — Әдәбијјат вә инчәсәнәт, 1969, 8 март, с. 5.

70. **Кәримов һ.** Мирзә Шәфини Болгарыстанда севирләр. — Әдәбијјат вә инчәсәнәт, 1967, 11 март, с. 12.

71. **Классикләримиз рус дилиндә:** /М. Кәнчәвинин «Рүбаиләри»нин вә М. Ш. Вазеһин «Сечилмиш ше'рләр»инин рус дилинә тәрчүмәси һаггында/. — Әдәбијјат вә инчәсәнәт, 1964, 12 декабр.

72. **Маковелски А. О.** Мирзә Шәфинин дүнјакөрүшү мәсәләсинә даир: Хүласә. — Азәрб. ССР ЕА Тарих вә фәлсәфә институтунун әсәрләри, 1955, VII чилд, с. 211—212.

73. **Мәммәдзадә һ.** Биркә чалышаг, ахтараг: /М. Шәфи вә Ф. Боденштедт/. — Азәрбајчан, 1972, № 1, с. 202—204.

74. **Мәммәдзадә һ.** Мирзә Шәфи Вазеһин јени әсәрләри тапылмышдыр. — Азәрбајчан, 1964, № 10, с. 95—98.

75. **Мәммәдов З.** Мирзә Шәфи Вазеһин естетик көрүшләри. — Азәрбајчан, 1961, № 5, с. 201—207.

76. **Мирзә Шәфи Вазеһин** ше'рләри: /Ше'рләр китабынын чапа һазырланмасы мүнасибәти илә/. — Кировабад коммунисти, 1960, 8 сентјабр.

77. **«Мирзә Шәфи» сәһнәдә:** /Шаир Н. Хәзринин ејни адлы пјесинин тамашасы һаггында мә'лумат/. — Бакы, 1982, 30 март.

78. **«Мирзә Шәфинин нәғмәләри»:** /М. Шәфинин әсәрләринин рус дилинә илк тәрчүмәләри вә ше'рләринин харичи дилләрә тәрчүмә олунмасы һаггында/. — Азәрбајчан пионери, 1964, 26 мај.

79. **Мирзә Шәфинин** ше'рләрини АФР-дә охујурлар: /М. Ш. Вазеһин 177 ше'риндән ибарәт ше'рләр мәчмуәсинин АФР-дә чапдан чыхмасы һаггында/. — Коммунист, 1984, 17 апрел.

80. **Мурадова М.** Иранда нәшр едилмишдир: / Г. Тәбризинин вә Мирзә Шәфи Вазеһин әсәрләри һаггында/. — Бакы, 1979, 17 нојабр.

81. **Мустафајев Р.** Мирзә Шәфи вә М. Л. Михајлов. — Елм вә һәјат, 1981, № 7, с. 32—33.

82. **Мустафаjев Р.** Мирзә Шәфинин нәғмәләри рус дилиндә. — Гобустан, 1984, № 2, с. 38—40.

83. **Мустафаjев Ф.** Сәнә бир дәстә күл вермәк истәдим..: (Ференс Листин Қәнчә сәфәри вә Мирзә Шәфи ше'ринә мүрачиәти). — Әдәбиjjат вә инчәсәнәт, 1973, 7 ноjабр, с. 14—15.

84. **Мустафаjев Ф.** Сибир мә'дәнләринин дәринлиjиндә..: /Мирзә Шәфи әсәрләринин рус дилинә тәрчүмә едән бөjүк шаир-вәтәнпәрвәр М. Л. Михаjлов һаггында/. — Улдуз, 1975, № 2, с. 50—53.

85. **Мүмтаз С.** Мирзә Шәфи. — Гуртулуш, 1920, № 1 ,с. 7—8.

86. **Мүмтаз С.** Унудулмуш jарпаглар. — Әдәбиjjат, 1935, 9 март.

87. **Нағыjева Ч.** Һеjран ханымын Мирзә Шәфи Вазеһин хәтти илә jазылмыш ше'рләри. — Азәрб. ССР ЕА-нын мә'рузәләри, 1967, XXIII ч., № 2, с. 80—83.

88. **Небентсал Л.** Севмәjә даһа чох әсас вар: /М. Шәфи вә Ф. Боденштедт/. — Азәрбаjчан, 1971, № 8, с. 175—180.

89. **Ничат Ә.** Мирзә Шәфи вә Рубинштеjн: /Мирзә Шәфи Вазеһин ше'рләринә романслар бәстәләмиш Антон Рубинштеjн һаггында/. — Елм вә һәjат, 1977, № 1, с. 29.

90. **Платонов Б.** Мирзә Шәфинин әлjазмасы. — Бакы, 1964, 18 декабр.

91. **Рәфили М.** Азәрбаjчанлы Мирзә Шәфинин дөнүб немес Боденштедт олмасы. — Әдәбиjjат гәзети, 1938, 12 декабр.

92. **Рәфили М.** Мирзә Шәфи Вазеһ вә Фридрих Боденштедт. — Әдәбиjjат гәзети, 1938, 15 jанвар, 6 феврал, 10 **апрел.**

93. **Рәфили М.** Мирзә Шәфинин Авропада мүвәффәгиjjәт газанмасы. — Әдәбиjjат гәзети, 1938, 24 ноjабр.

94. **Рәһманзадә Ф.** Көрүшләр, хатирәләр..: /«Мирзә Шәфинин Шәргиләри» опереттасы һаггында/. — Улдуз, 1977, № 2, с. 58—59.

95. **Рәһманзадә Ф.** «Хош көрдүк, шаир...»: М. Әзизбәjов адына Азәрбаjчан Дөвләт Академик Драм Театрынын «Мирзә Шәфи» тамашасы барәдә геjдләр. — Бакы, 1982, 2 август.

96. **Садыгов М.** Вазеһи «Современник»дә охуjаркән: /Мирзә Шәфи нәғмәләринин 1855-чи ил рус тәрчүмәси һаггында/. — Әдәбиjjат вә инчәсәнәт, 1968, 20 иjул, с. 4—5.

97. **Садыгова У.** Көркәмли маарифпәрвәр шаир: /М. Ш. Вазеһин вәфатынын 105 иллиjи мүнасибәтилә/.—Кировабад коммунисти, 1957, 30 ноjабр.

98. **Саләддин Ә.** М. Ш. Вазеһ jарадычылығында шифаһи әдәбиjjатын идеjа-мөвзу хүсусиjjәтләри. — Елми әсәрләр. С. М. Киров ад. АДУ. Дил вә әдәбиjjат сериjасы, 1972, № 1, с. 41—46.

99. **Сәидзадә Ә.** Боденштедтин иртича jазычысы олмасы хүсусда: (Хүласә). — Азәрб. ССР ЕА-нын хәбәрләри, 1952, № 6, с. 63—64.

100. **Сәидзадә Ә.** Мирзә Фәтәли илә Мирзә Шәфинин мәтбәә ачмаг үчүн чалышмалары. — Әдәбиjjат гәзети, 1940, 11 октjабр.

101. **Сәидзадә Ә.** Мирзә Шәфи Вазеһ илә Вәдади тәхәллүслү бир шаирин ше'рләшмәси һаггында. — Әдәбиjjат гәзети, 1939, 1 ноjабр.

102. **Сәидзадә Ә.** Мирзә Шәфи Вазеһин әсәрләри күллиjjаты. — Коммунист, 1956, 28 март.

103. **Сәидзадә Ә.** Мирзә Шәфи вә Фитрәт: /М. Шәфи Вазеһин Фитрәт тәхәллүслү бир өзбәк шаири илә мәктублашмасы/. — Револјусија вә култура, 1940, № 10, с. 101—107.

104. **Сәидзадә Ә.** «Мирзә Шәфинин нәғмәләри» адлы алман опереттасы һаггында: Хүласә. — Азәрб. ССР ЕА-сы. Мә'рузәләр, 1958, XIV чилд, № 6, с. 494.

105. **Сәидзадә Ә.** Мирзә Шәфи Вазеһ: /М. Ш. Вазеһин јашајыш вә јарадычылығыны архив материалларына көрә өјрәнмәк тәчрүбәси/. — Ингилаб вә мәдәнијјәт, 1929, № 9, с. 28—32.

106. **Сәидзадә Ә.** Мирзә Шәфи ирсини дәриндән өјрәнмәли: (М. Ш. Вазеһин вәфатынын 110 иллији мүнасибәтилә). — Азәрбајчан мүәллими, 1962, 18 нојабр.

107. **Сәидзадә Ә.** Мирзә Шәфинин мә'лум олан шәкилләри. — Револјусија вә култура, 1939, № 10—11, с. 161—166.

108. **Сәфәров Ш.** «Классик ирсимиздән»: /Акиф Бајрамовун М. Ш. Вазеһә һәср етдији ејни адлы китабы һаггында/. — Бакы, 1975, 27 нојабр.

109. **Султанов М.** Мирзә Шәфи Вазеһ: /Өлүмүнүн 100 иллији мүнасибәтилә/. — Әдәбијјат гәзети, 1952, 26 нојабр, с. 3.

110. **Сүлејманов Ш.** «Мирзә Шәфи Вазеһ һаггында повест»: /Фаиг Мустафајевин рус дилиндә јазылмыш «Мән ишыға кедирәм...» китабы һаггында/. — Азәрбајчан кәнчләри, 1973, 3 феврал.

111. **Тарвердијева К.** Мирзә Шәфи Вазеһ. — Азәрбајчан гадыны, 1982, № 3, с. 21.

112. **Фејзулла Г.** Көркәмли маарифпәрвәр шаир. — Кировабад фәһләси, 1952, 30 нојабр.

113. **Фејзуллајев Г.** Мирзә Шәфи Вазеһ. — Сосиалист Сумгајыты, 1960, 26 нојабр.

114. **Хәлилов Г., Әзизов Р.** Мирзә Шәфи сәһнәдә: /М. Әзизбәјов адына Азәрбајчан Дөвләт Академик Драм Театрында Нәби Хәзринин «Мирзә Шәфи» әсәринин тамашасы һаггында/. — Коммунист, 1982, 25 апрел.

115. **Чавадлы Ч.** «Мирзә Шәфи»: /Нәби Хәзринин ејни адлы пјесинин М. Әзизбәјов адына Азәрбајчан Дөвләт Академик Драм Театрында тамашасы һаггында/. — Азәрбајчан мүәллими, 1982, 30 ијун.

116. **Чәлилов Ј.** М. Ш. Вазеһин хатирә-музеји: /Кировабадда/. — Кировабад коммунисти, 1969, 24 мај.

117. **Шаир вә мүтәфәккир:** /Мирзә Шәфи Вазеһин өлүмүнүн 100 иллији мүнасибәтилә/. — Азәрбајчан кәнчләри, 1952, 28 нојабр.

118. **Шаир Мирзә Шәфи Вазеһин** әсәрләри күллијјаты. — Әдәбијјат вә инчәсәнәт, 1956, 1 апрел; Коммунист, 1956, 28 март.

119. **Шаһбазов Ф.** Вазеһин ирси тапылыр. — Азәрбајчан кәнчләри, 1964, 25 октјабр.

120. **Шүкүров С.** Габриел Сундукјан Вазеһи танымышдымы? — Азәрбајчан мүәллими, 1982, 15 јанвар.

121. **Шүкүров С.** Гијмәтли ахтарышларын нәтичәси: /Азәрнәшрин русча нәшр етдији Ә. Сәидзадәнин «Мирзә Шәфи Вазеһ» китабы һаггында/. — Бакы, 1970, 6 јанвар.

122. **Шүкүров С.** М. Ш. Вазеһ һаггында ики јени сәнәд. — Бакы, 1970, 21 јанвар.

123. **Шүкүров С.** «Мирзә Шәфи Вазеһ»дә ады чәкилмәјән үч сәнәд: /Ә. Ә. Сәидзадәнин русча нәшр едилән «Мирзә Шәфи Вазеһ» адлы

китабы һаггында/. — Ҝировабад коммунисти, 1969, 13 нојабр.

124. **Шүкүров С.** Мирзә Шәфи һаггында роман: /Әлиса Ничатын «Нәғмәјә дөнмүш өмүр» романы һаггында/. — Әдәбијјат вә инчәсәнәт, 1980, 19 сентјабр, с. 6.

М. Ш. ВАЗЕҺ БӘДИИ ӘДӘБИЈЈАТДА

Китаблар

125. **Ничат Ә.** Нәғмәјә дөнмүш өмүр: Роман вә һекајәләр /Ред-ру Ч. Зејнал. — Б.: Јазычы, 1980.—187 с.

126. **Хәзри Н.** Һејкәлсиз абидә: /М. Ш. Вазеһин һәјат вә јарадычылығы һаггында мәнсур поема/. — Б.: Ҝәнчлик, 1982.—184 с.

Дөври мәтбуатда чыхан әсәрләр

127. **Гусарчајлы Р.** Мирзә Шәфи: /Ше'р/. — Әдәбијјат вә инчәсәнәт, 1982, 2 ијул, с. 4.

128. **Зејналов Х.** Илк мәһәббәт: /«Мирзә Шәфи Вазеһи охујаркән» силсиләсиндән/: Шаирин вәтәни; Буз һаггында баллада; Чинарлар алтында:/Ше'рләр/.—Азәрбајчан, 1972, № 6, с. 61—63.

129. **Ничат Ә.** Нәғмәјә дөнмүш өмүр: /Роман/. — Азәрбајчан, 1968, № 1, с. 41—76; № 2, с. 123—157; № 3, с. 70—110; 1983, № 1, с. 51—119; Бакы, 1968, 1 март.

130. **Хәзри Н.** Һејкәлсиз абидә: /Ејни адлы мәнсур поемадан бир парча/. — Әдәбијјат вә инчәсәнәт, 1980, 8 август, с. 4—7.

131. **Хәзри Н.** Һејкәлсиз абидә: /Мирзә Шәфијә һәср олунмуш мәнсур поема/. — Азәрбајчан, 1981, № 2, с. 7—73.

132. **Хәлил З.** Мирзә Шәфи Вазеһи охујаркән: /Ше'р/. — Азәрбајчан, 1971, № 9, с. 37—38.

133. **Хуршуд Ш.** Бәхтијар дејил: /М. Ш. Вазеһ һаггында драм әсәри/. — Сакитлик олмајачаг кит-да. Б., 1983, с. 241—276.

* * *

134. **Бајрамов А.** «Мән ишыға кедирәм..»: /Ф. Мустафајевин М. Ш. Вазеһә һәср етдији ејни адлы повести һаггында/. — Азәрбајчан, 1974, № 3, с. 202—205.

135. **Габил.** Нәғмәкар һаггында нәғмәли һекајәт: /Нәби Хәзрининин Мирзә Шәфи Вазеһә һәср етдији «Һејкәлсиз абидә» әсәри һаггында/. — Коммунист, 1981, 6 сентјабр.

136. **Әлијев М.** Тарихилик әвәзинә мачәрачылыг /Кәнч јазычы Ә. Ничатын М. Ш. Вазеһин һәјатындан бәһс едән «Нәғмәјә дөнмүш өмүр» романы һаггында/. — Әдәбијјат вә инчәсәнәт, 1968, 6 ијул, с. 14.

137. **Исмајылов Е.** «Мән ишыға кедирәм..»: /Ф. Мустафајевин Мирзә Шәфи Вазеһин һәјат вә јарадычылығына һәср етдији ејни адлы әсәри һаггында/. — Әмәк, 1973, 24 феврал.

138. **«Мирзә Шәфи»:** /ССРИ Дөвләт мүкафаты лауреаты Н. Хәзрининин пјеси әсасында һазырланан ејни адлы тамашанын М. Әзизбәјов адына Академик Драм Театрында илк тамашасы һаггында/. — Әдәбијјат вә инчәсәнәт, 1982, 2 апрел, с. 9.

139. **«Мирзә Шәфи»:** Н. Хәзрининин әсәри М. Әзизбәјов адына Драм театрынын сәһнәсиндә. — Коммунист, 1982, 28 март.

МҮӘЛЛИФЛӘРИН ӘЛИФБА КӨСТӘРИЧИСИ

Алмәммәдов А — 36
Арзуманов В. — 37, 38, 39, 40, 41
Асланов А. — 42, 43
Бағыров М. — 44
Бајрамов А. — 18, 19, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 134
Боденштедт Ф. — 52, 53, 54
Бүнјадов З. — 55
Габил — 135
Гасымзадә Ф. — 17, 20, 21, 22, 23, 24, 56, 57, 58
Гачар М. — 59
Гусарчајлы Р. — 127
Елбрус Ә. — 61
Әзизов Р. — 114
Әлиев М. — 62, 136
Әскәрли З. — 63.
Әскәров М. — 64, 65
Әһмәдов Ә. — 66
Әһмәдов Ч. — 67, 68
Зејналов Х. — 128
Исмајылов Е. — 137
Кәримов Һ. — 69, 70
Көчәрли Ф. — 25, 26
Көјүшов З. — 27
Маковелски А. — 72.
Мәммәдзадә Һ. — 73, 74
Мәммәдов З. — 75
Мурадова М. — 80
Мустафајев Р. — 81, 82
Мустафајев Ф. — 83, 84
Мүмтаз С. — 29, 85, 86
Нағыјева Ч. — 87
Небентсал Л. — 88
Ничат Ә. — 89, 125, 129
Платонов Б. — 90
Рәфили М. — 91, 92, 93
Рәһманзадә Ф. — 31, 94, 95
Садыгов М. — 96
Садыгова У. — 97
Саләддин Ә. — 98
Сәид-задә Ә. (Заки) — 32, 33, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107
Сәфәров Ш. — 108
Султанов М. — 109
Сүлејманов Ш. — 110
Тарвердијева К. — 111
Фејзулла Г. — 112
Фејзуллајев Г. — 113
Хәзри Н. — 126, 130, 131
Хәлил З. — 132
Хәлилов Г. — 114
Хуршуд Ш. — 133
Чавадлы Ч. — 115
Чәлилов Ј. — 116
Чәфәров М. — 21
Шаһбазов Ф. — 119
Шүкүров С. — 120, 121, 122, 123, 124.

МҮНДӘРИЧАТ

Тәртибчидән 5
Мирзә Шәфи Вазеһ 8
М. Ш. Вазеһ һаггында фикирләр 15
М. Ш. Вазеһин әсәрләри 18
М. Ш. Вазеһ һаггында китаблар 20
М. Ш. Вазеһ бәдии әдәбијјатда 33

Тех. редактору Ч. И. Мәммәдбәјов
Корректору Т. Ч. Ағамирова

Јығылмаға верилмиш 10-VII-1986-чы ил. Чапа имзаланмыш 29-VI-1987-чи ил. Қағыз форматы 70 x 90 1/32 шәрти ч/в 1,32, учот нәшр вәрәги 3,00. 2000 нүсхә. Сифариш 61. Гијмәти 10 гәпик.

М. Ф. Ахундов адына Азәрбајчан Дөвләт китабханасынын мәтбәәси. Бакы, Хагани күчәси, 29.

1743 Я19
В15